

Dit artikel is geschreven voor sporttrainers, sportverenigingen en docenten bewegingsonderwijs die net als de auteur de echte sportpedagogiek missen. Die geen genoeg nemen met de overheersing van het sportpedagogische debat door de (ontwikkelings-)psychologie en de bewegingswetenschappen. Die niet alleen willen weten 'hoe' jeugdporters te begeleiden, maar vooral ook willen stilstaan bij de 'waartoe' vraag.

Sportpedagogiek Van 'hoe' naar 'waartoe'

Erik Hein

Boodschap van dit artikel

1. Sportpedagogiek is een eigenstandige discipline met een geheel eigen taak en is iets anders dan (ontwikkelings-)psychologie.
2. Sportpedagogiek is de schatbewaarder van de essentiële 'waartoe' vraag met betrekking tot ons handelen in de jeugdsport.
3. Deze kernvraag moet leidend zijn voor en vooraf gaan aan al ons sportpedagogisch handelen.
4. Sportpedagogiek heeft als taak alle impliciete en/of verborgen (pedagogische) aanspraken op en in de jeugdsport op te helderen en op hun pedagogische wenselijkheid te waarderen.
5. Als pedagogisch bekwame trainer schaakt u dagelijks op een 3D schaakbord en maakt u dagelijks 'frontstage of backstage' keuzes voor en met uw jeugdporters.
6. Pedagogische sensitiviteit is de kernkwaliteit van een pedagogisch bekwame trainer: het aanvoelen en belichamen van wat 'op dat moment in die situatie' pedagogisch wenselijk is.

Het schrijven van dit artikel is erop gericht uw en mijn sportpedagogische bewustzijn te verruimen en daarmee ons pedagogisch handelingsrepertoire te vergroten. Allereerst doe ik een poging het vakgebied sportpedagogiek te definiëren en af te bakenen van andere vakgebieden. Ook laat ik zien dat veel van wat sportpedagogiek genoemd wordt dat niet is. Vervolgens bied ik u twee metaforen aan die u kunnen helpen bij het scherper richten van uw sportpedagogische blik en handelen. Tot slot beschrijf ik sportpedagogische sensitiviteit als ideaal voor elke sporttrainer.

Wat is sportpedagogiek?

Wie een leerboek sportpedagogiek wil verkrijgen komt bedrogen uit. Dat is er niet. Er blijkt ook geen eenduidige definitie te zijn van de term of het vakgebied sportpedagogiek. In veel gevallen blijkt 'sportpedagogiek' vooral te gaan over didactiek en methodiek. Of over de meest effectieve motorische en tactische leerstrategieën. Ook is sportpedagogiek in veel gevallen ontwikkelingspsychologie geworden, waardoor de echte pedagogische vragen uit beeld raken. Iedereen lijkt in de ban van concepten als groeimindset en zelfregulatie, van de drie psycholo-

gische behoeften van Deci & Ryan, et cetera.

Met die concepten is op zichzelf niets mis, maar – en dat is de kern van dit verhaal – ze zeggen ons niet waar we naar toe moeten, wat het doel van ons opvoedkundig handelen in de sport is. En juist dat is de kern van de (sport) pedagogiek: de vraag naar het 'waartoe', in dit geval toegespitst op sport en bewegingsonderwijs. De vraag wat volwassenheid zou kunnen of moeten betekenen in een democratische samenleving. Vragen naar wat wel en wat niet pedagogisch wenselijk is. Vragen die niet met statistiek of harde cijfers te beantwoorden zijn, maar pedagogische wijsheid vereisen. Telkens weer, in elke situatie opnieuw. Terug naar de definitie van sportpedagogiek. Lector sportpedagogiek Nicolette Schipper-van Veldhoven deed in haar lectorale rede¹ wel degelijk een poging sportpedagogiek te definiëren, namelijk 'de studie van de manier waarop volwassenen jeugdigen grootbrengen met betrekking tot sport en lichamelijke opvoeding, de betekenis van sport en lichamelijke opvoeding voor de persoonlijke ontwikkeling en de relatie tussen de jeugdige en zijn sport- en beweegomgeving en de daarbij behorende actoren.' Het gaat

dus zowel over opvoeden *door* sport als *in* sport. De kern van de pedagogische opdracht ligt volgens de lector sportpedagogiek in 'de ondersteuning van de persoonlijke en sociale ontwikkeling van kinderen en jeugdigen, gericht op autonomie en zelfsturing'.

Vragen stellen!

Met de bovenstaande volzin zullen de meeste trainers het eens zijn. Toch is dit voor mij niet de kern van de sportpedagogiek! Die kern – en daarmee het bestaansrecht – is mijns inziens niet doelen stellen, maar vragen stellen! Niet 'zomaar' vragen en ook geen didactische of (ontwikkelings-)psychologische vragen, maar pedagogische vragen, op elk moment, gevraagd en ongevraagd.

De belangrijkste vraag betreft het 'waartoe', de bedoeling van ons pedagogisch handelen en opvoeden in en door de sport. In navolging van onderwijsfilosoof Gert Biesta² denk ik (geheel vrij vertaald) dat de fundamentele sportpedagogische vraag gaat over het opvoedkundige doel van ons handelen als trainers. Als we daar niet over nadenken, hebben we geen criterium om de kwaliteit en de richting van ons sportpedagogisch handelen vast te stellen. Alle beslissingen over 'de vorm waarin' zijn niet mogelijk zonder te weten 'waartoe' we iets doen. Vragen naar de pedagogische wenselijkheid van en de balans tussen winnen versus meedoen, selecteren versus participeren, (intrinsiek) plezier versus gezonde leefstijl, kwalificeren versus socialiseren. Wederom vrij naar Biesta zie ik sportpedagogiek daarom als 'de reflectieve laag van ons handelen in de (jeugd)sport'.

Wetenschap

Sportpedagogiek als wetenschap neemt het handelen op het sportveld als vertrekpunt en stelt zich vervolgens de vraag wat je in brede zin kunt doen om dat handelen te ondersteu-

nen, te voeden. Om verwachtingen en doelen op te helderen of te verhelderen. Om verborgen maatschappelijke en culturele verhalen (discoursen) te onderkennen. Dat vraagt intellectuele activiteit en niet louter het verzamelen van empirische gegevens. Door pedagogiek 'een bewustzijn' te noemen, benadruk je dat het er uiteindelijk om gaat het handelen doordacht te maken.

Sportpedagogisch reflectiemoment I

- Hoe vaak stelt u zichzelf als trainer sportpedagogische vragen?
- Waarover gaan deze vragen?
- Durft u ook de wat moeilijker vragen te stellen, bijvoorbeeld over het doel van opvoedkundig handelen in sport?
- Vraagt u zich wel eens af hoe pedagogisch sport in de praktijk wel of niet is?

Kunst

Sportpedagogiek is de kunst van het vragen stellen omdat het voor velen steeds moeilijker wordt het dominante discours te doorzien. Soms worden verhalen zo vanzelfsprekend – neem sporten als middel voor gezondheid of de inzet van sport voor integratie van minderheden – dat niemand meer in staat is de achterliggende (bijvoorbeeld economische) agenda's te herkennen. De sportpedagogiek doet dat wel, door dag in dag uit het handelen van en in de sport op de pedagogische wenselijkheid te bevragen.

Moed

Sportpedagogiek vraagt moed omdat mensen bang en onzeker kunnen zijn bij het stellen van fundamentele en dus 'langzame' vragen. Onze tijd vereist immers hapklare vragen en antwoorden, om snelheid en actie. Als je een fundamentele en dus 'langzame' vraag stelt in een lopend discours word je al snel met de nek aangekeken. Spel-

breker! Het moet immers vooral snel gaan, om produceren en scoren op korte termijn.

Aandacht voor 'sportpedagogiek'

Nu we een beeld hebben van wat sportpedagogiek is en kan zijn, kunnen we kijken naar de staat ervan in onze tijd. Het eerste dat opvalt is de ruime aandacht voor 'het pedagogische' in de sport. Enkele voorbeelden:

- De Nederlandse Sportraad³, de Onderwijsraad en de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving vinden sport en bewegen belangrijk voor het stimuleren van een actieve leefstijl, voor de persoonsvorming en voor de socialisatie van kinderen en jongeren. Stevige pedagogische doelen dus.
- Fontys Hogeschool⁴ biedt de minor pedagoog in de sport aan. Op de website is te lezen dat 'de sportwereld behoeft aan een pedagogische professional, die zich bezighoudt met het coachen, motiveren en stimuleren van kinderen, trainers en andere betrokkenen.' Blijkbaar missen wij als trainers nog enkele pedagogische kwaliteiten. Ik lees niks over het uiteindelijke 'waartoe' van ons opvoedkundig handelen, dus de minor lijkt met name (ontwikkelings-)psychologisch van inhoud.
- Het lectoraat sportpedagogiek Windesheim⁵ richt zich nadrukkelijk op het tegengaan van negatieve verschijnselen in de sport (waaronder onsportief gedrag en agressie op het sportveld) en op bewustwording bij docenten lichamelijke opvoeding van gedragsrisico's als seksuele intimidatie en pesten. Het pedagogische doel lijkt te kunnen worden samengevat als 'veilig en met plezier sporten'.
- De titel van de online training 'Een beetje Opvoeder' van de Academie voor Sportkader⁶ en tien sportbonden triggert mij. Kun je ook 'een beetje' opvoeden? Hoeveel is dat

beetje dan en bestaat de rest van de tijd dan uit 'niet opvoeden'? In de folder die ik in de bus krijg staat dat het gaat om 'een laagdrempelige manier om basisprincipes van trainen en coachen te leren. Om motiveren en stimuleren en om didactische handvaten'. Super, maar ook hier geen sportpedagogiek.

– Het congres 'Coachen vanuit een pedagogisch/didactisch perspectief'.⁷ Bij nader lezen gaat het vooral om snel toe te passen 'tips en tricks die je direct kunt gebruiken in je eigen praktijk'. Om 'doe' dingen, om 'instant gratification'. De workshops gaan zo te lezen niet om pedagogiek, maar om 'de vier inzichten', het '5 G model', effectief feedback geven, enzovoorts. Om (ontwikkelings-)psychologie en didactiek dus.

– De opleiding sportpedagogiek van de Universiteit Gent.⁸ Zelfs op de openingspagina valt er enkel en alleen te lezen dat men hoofdzakelijk bezig is een brede waaier van motivationele processen in lichamelijke opvoeding en sport te onderzoeken. Hier ook geen sportpedagogiek, maar motivatiepsychologie cq. onderwijskunde.

In alle genoemde voorbeelden gaat het niet om sportpedagogiek zoals ik die gedefinieerd heb, maar vooral om (ontwikkelings-)psychologische en didactische vraagstukken. Voor de duidelijkheid: dat is belangrijk werk! Maar het is geen sportpedagogiek die reflecteert op opvoedkundige doelen en de vraag hoe deze zich tot elkaar verhouden. Bijvoorbeeld de vraag naar de wenselijkheid van wedstrijdsport ten opzichte van persoonlijke of sociale ontwikkeling.

Marge

Afgezet tegen bijvoorbeeld de sportfysiologie, sportvoedingsleer of sportpsychologie (van groei mindset tot

Sportpedagogisch reflectiemoment 2

- Herkent u de toegenomen aandacht voor pedagogisch handelen in uw praktijk?
- Waaruit blijkt dat?
- Wat verstaat u als trainer onder sportpedagogiek?
- Wat verstaat u als trainer onder pedagogisch handelen in uw sportpraktijk?

zelfregulatie) lijkt het of de sportpedagogiek verdwenen is naar de marge van het debat. Net als de algemene pedagogiek heeft de sportpedagogiek het onder druk van de 'cultuur van het meten' en de 'economisering van de samenleving' moeilijk. Veel wezenlijke opvoedkundige thema's zijn niet in cijfers uit te drukken. Opvoeden is geen interactie tussen robots, maar een ontmoeting tussen mensen. Kinderen zijn geen objecten die worden getraind

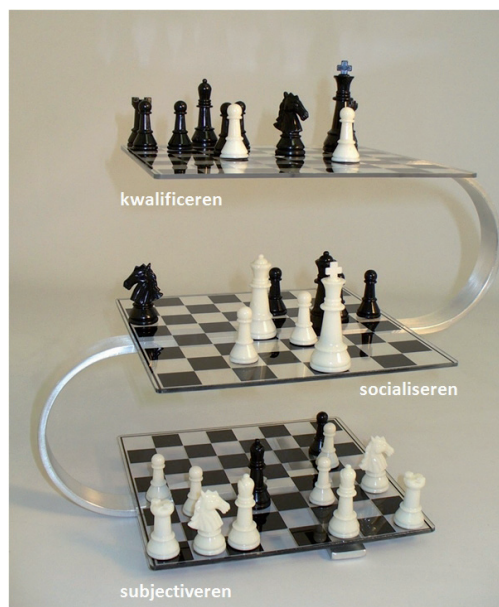
worden. Om eventueel anders te zijn en zelfs om 'nee' te zeggen tegen de door ons bedachte pedagogische doelen. Sportpedagogiek zou je kunnen zien als een modern 'bewegingsarrangement': we prikkelen kinderen om zichzelf te laten zien en oplossingen te ontdekken in betekenisvolle situaties. De uitkomst is per definitie onzeker. Als dat niet zo zou zijn en onze pedagogische input in een volstrekt voorspelbare output zou resulteren, dan zou opvoeden niks meer zijn dan een reproductiemachine. De ontmoeting van trainer en kind – de sportpedagogische relatie – is altijd verrassend en onzeker. Daarom heeft Gert Biesta zijn boek de titel 'Het prachtige risico van onderwijs' gegeven. Als we dan toch willen 'meten', dan kunnen we hooguit achteraf 'merkbare veranderingen' observeren, rapporteren en waarderen.

Kentering

Er is echter een kentering merkbaar.

Zowel in het onderwijs in het algemeen als in de pedagogiek in het bijzonder komt er meer aandacht voor de 'binnenkant' van opvoeding en onderwijs. In haar eindadvies geeft het Platform Onderwijs 2032 aan, dat kennisoverdracht in de toekomst belangrijk zal blijven in het onderwijs, maar dat dit meer in balans zal moeten worden gebracht met persoonlijke ontwikkeling en voorbereiding op deelname aan de maatschappij. Volgens het platform moet het onderwijs anders worden ingevuld, zodat het leerlingen kan begeleiden in hun ontwikkeling tot zelfstandige volwassenen die behalve vaardig, ook waardig en aardig zijn, voor zichzelf en hun omgeving.

Het platform stelt voor persoonlijke ontwikkeling in het hele onderwijsaanbod van de school gestalte te geven, ook in sport. Maar hoe doe je dat? Hoe stel je sportpedagogische vragen om je pedagogisch handelen op het sportveld

Figuur 1. Sportpedagogisch schaken in 3D.

en gedisciplineerd, maar handelende en verantwoordelijke subjecten, individuen. De uitkomst van pedagogisch handelen is dan ook niet van te voren vast te leggen, juist omdat we elk kind willen verleiden zichzelf te zijn en te

mogelijk te maken? Om dit te kunnen presenteren ik twee metaforen waarmee u uw sportpedagogisch handelen gericht en bewuster kunt inzetten: 'schaken' en 'theater'.

Schaken in drie dimensies

Hoe kunnen we de waartoe vraag omzetten naar dagelijks pedagogisch handelen? Een bruikbare bril die u daarbij (wederom in een vrije vertaling naar Biesta) kunt opzetten is 'schaken in drie dimensies' (zie figuur 1). Als trainer speel je altijd op drie borden tegelijk: kwalificeren, socialiseren en subjectiveren. De kunst is om je steeds bewust te zijn van alle drie de borden en om als trainer op elk concreet moment in te schatten op welk bord het pedagogisch wenselijk is om te spelen. Als trainer leer je de kinderen onder andere kennis en vaardigheden. In Biesta's jargon is dit de dimensie van kwalificeren. De tweede dimensie (socialiseren) betekent dat wij als trainers kinderen altijd verbinden met de tradities, gebruiken en waarden van onze cultuur, onze sport en onze sportvereniging. De derde dimensie (subjectiveren) is die van de persoonsvorming en de persoonlijke ontwikkeling van het kind in de sport.

Een zet op het ene niveau heeft onmiddellijk gevolgen op de andere twee niveaus. Aandacht voor kwalificeren – bijvoorbeeld een technische training – betekent minder aandacht voor sociale of persoonsvormende aspecten. In deze tijd – en vooral in de topsport – schaken we vooral op het kwalificatiebord. We meten en controleren, hechten sterk aan trainingsdoelen en aan uitkomsten. Met als risico dat we de andere twee dimensies vergeten en onze jeugdsporters uit balans raken.

Persoonsvorming

Ik sta langer stil bij het schaakbord van de 'persoonsvorming', omdat deze term veel, maar ook heel verschillend gebruikt wordt. Biesta heeft hier

veel over geschreven en de 'gevaren' van de term benoemt. Hij spreekt dan ook niet over persoonsvorming, maar over subjectivering. Persoonsvorming kan namelijk ook al snel socialisatie worden: de kinderen worden gevormd naar het beeld van de bestaande sportcultuur en haar waarden. De pedagogiek streeft niet naar 'afgeronde' personen, maar naar het begeleiden tot volwassenheid in en met de wereld. Niet opgesloten zijn in je eigen 'ik', maar als zelfverantwoordelijk en zelfbepalend 'subject' de wereld tegemoet te treden. Ik ga met Biesta mee in zijn zienswijze dat persoonsvorming vooral gaat over het prikkelen van kinderen om 'volwassen te willen worden'. Volwassen in de betekenis van kunnen omgaan met je eigen vrijheid en deze te kunnen afstemmen op de vrijheid van anderen. Om ja en nee te kunnen zeggen tegen dingen die op je levenspad komen.

Sportpedagogisch reflectiemoment 3

- Op welk pedagogisch schaakbord speelt u het meest en waarom?

Deze persoonsvorming als vorming-tot-persoon-willen-zijn en om te kunnen gaan met vrijheid heeft alles te maken met onze manier van leven: namelijk in een democratische vrije samenleving. In totalitaire, ondemocratische samenlevingen hoef je als trainer slechts te schaken in twee dimensies (kwalificatie en socialisatie) en moet vooral die tweede krachtig worden doorgezet. In onze samenleving is vrijheid echter niet een probleem dat de kop in gedrukt moet worden, maar juist de bestaansreden van de democratie. Kinderen opvoeden tot 'volwassen willen zijn' verlangt dus niet alleen een sterke persoonlijke vorming, maar vooral een persoonsvorming gericht op kunnen omgaan met de eigen vrijheid en die van de ander.

De theatermetafoor

Een tweede bril die kan helpen om een gerichte sportpedagogische blik te werpen op de sporttraining is die van de talentologie.⁹ De talentologie maakt gebruik van de theatermetafoor, ook wel dramaturgisch perspectief genoemd. Ik borduur hier vrijuit voort op het werk van lector pedagogiek Maïke Kooijmans. Haar model en proefschrift zijn bedoeld als een kritisch tegenwicht tegen het neoliberale talentendiscours en wil handvatten bieden aan pedagogen om de bovenmatige focus op prestaties te kunnen relativeren en zelfs te corrigeren. Ik presenteer het model vanuit een neutraler gezichtspunt aan u: als een sportpedagogisch kompas om uw eigen richting te bepalen. De vraag die daarbij aan de orde is: aan welke pedagogische dimensie besteed u (de meeste) aandacht en tot welke pedagogische doelstelling moet dat leiden?

Frontstage en backstage

In het talentologie model gebruikt Kooijmans de theatermetafoor, waarin een 'frontstage' (zichtbare buitenkant) en een 'backstage' (verborgen binnenkant, achter de schermen) worden onderscheiden. Frontstage wordt er gewerkt aan de eigen prestatie en aan de relatie met anderen. Jongeren ontdekken hoe zij met hun performance overkomen op anderen en hoe zij steunende en stimulerende relaties kunnen opbouwen. Backstage vindt de 'emotiehuishouding' plaats, waarin jongeren leren met emoties om te gaan en om bijvoorbeeld succes en trots te ervaren. Verder zijn ze in de 'aspiratiehuishouding' bezig met wat zij in de toekomst willen bereiken en hoe ze hun dromen en doelen kunnen realiseren.

Vertaald naar de metafoor van 'schaken in drie dimensies' bestaat frontstage vooral uit kwalificeren en socialiseren en backstage uit 'persoonsvorming'. De sportpedagogische

vraag die aan de hand van dit model elke keer gesteld kan worden, is: aan welk huishouden wil ik de meeste tijd besteden? Wil ik op basis van wat ik zie bij de jeugdsporter op dit moment bijvoorbeeld werken aan prestaties (frontstage) of aan aspiratie (backstage)?

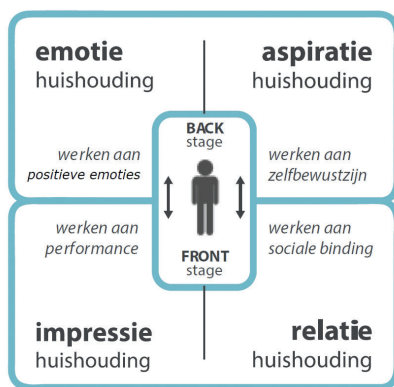
Veerkracht, focus en moed

Uit talentologisch onderzoek blijkt dat jongeren meer veerkracht ontwikkelen wanneer de pedagogische interventies niet alleen gericht zijn op hun gedrag en relaties (frontstage werk), maar als vooral hun emoties en aspiraties worden aangesproken (backstage). Jongeren die in settings voor talentontwikkeling de kans krijgen om te onderzoeken waar ze goed in zijn, en niet per definitie hoeven te presteren of te excelleren, kunnen spelenderwijs ontdekken waar hun sterke en zwakke kanten liggen. Als jongeren zich kunnen verwonderen, geeft dat focus en moed: het voedt de aspiratiehuishouding.

Uiteraard is ook het frontstage werk van belang in de pedagogische begeleiding van jongeren. Als sportpedagogisch ingestelde trainer kun je veel betekenen voor de impressie- en relatiehuishouding van jeugdigen. Het gaat er in de kern om dat kinderen en jongeren zich kunnen verbinden met zichzelf en anderen (frontstage en backstage) en dat ze hulpbronnen kunnen aanboren om zichzelf steviger in de wereld te zetten. Aldus de inspirerende boodschap en agenda van lector Maike Kooijmans.

Binnenwereld

Ook Biesta onderkent de noodzaak van het werken aan de backstage. Hij signaleert hoe behavioristisch het moderne onderwijs is geworden. Het gaat om opbrengsten en uitkomsten, om prestaties en gedrag, om meetbaarheid en zichtbaarheid, om toetsen en testen. Net als in de talentologie is

Figuur 2. Het 'theater' van de talentologie.

aandacht voor de frontstage in zichzelf niet slecht, maar als dit het enige 'register' is dat wordt bespeeld, raakt er iets uit balans. Geheel in lijn met de theatermetafoer stelt ook Biesta dat de mens niet alleen een buitenkant maar ook een binnenwereld heeft. Die is cruciaal voor ons persoon zijn, omdat we daar niet alleen onze gedachten en gevoelens, maar ook ons 'zelf' op de meest intieme manier tegenkomen en ontmoeten. Wat kunnen wij als sporttrainers doen om bij te dragen aan de inrichting of 'stofferings' van die binnenwereld? Wat kunnen we doen als trainer om ervoor te zorgen dat de binnenwereld niet een broedplaats van frustratie wordt, maar van aspiratie en positieve emoties? De eerste stap is dat we ons bewust zijn van het 3D

Sportpedagogisch reflectiemoment 4

- Bent u vooral een frontstage of juist een backstage trainer?
- Wat is de reden daarvan?
- Hoe verhoudt uw front- of backstage werk zich tot uw uiteindelijke pedagogische doelen (het 'waartoe')?

schaakbord en de front- en backstage. De tweede stap is het ontwikkelen van 'pedagogische sensitiviteit'!

De pedagogisch sensitieve trainer

Als trainer handelen we sportpedago-

gisch bekwaam wanneer we bewust en onbewust ('tacit knowledge') de juiste pedagogische keuzes maken op het 3D schaakbord of in het frontstage/backstage theater. Welke kwaliteit hebben we daarvoor nodig? In onderwijs en pedagogiek is dit momenteel een hot item. Bekende concepten zijn 'pedagogische tact'¹¹, pedagogische virtuositeit¹² en pedagogische sensitiviteit.¹³ Voor dit artikel kies ik voor pedagogische sensitiviteit.

Sportpedagogische sensitiviteit is wat mij betreft de kwaliteit om het hele schaakbord en het hele theater (ook in een split second in het hier en nu) te kunnen zien en – indien dat pedagogisch wenselijk is – te kunnen wisselen van perspectief. Alles wat wij doen als trainer raakt altijd aan alle drie de dimensies van het schaakbord en aan front- en backstage. En het is aan ons om steeds weer, in elke situatie, in een 'split second' waar te nemen wat sportpedagogisch gezien wenselijk is en dat te realiseren. Om te zoeken naar een balans tussen diverse belangen (individu versus team, lange termijn trainingsdoel versus acute leerbehoefte, etc.) en tussen verschillende pedagogische doelen. Dit is de essentie van 'sportpedagogische sensitiviteit'. Enkele voorbeelden:

- U heeft een technische training voorbereid (kwalificatie schaakbord), maar er 'speelt' iets in het team. Bent u pedagogisch sensitief genoeg om dit op dat moment waar te nemen? En bent u bereid en in staat om in een *split second* over te schakelen naar het 'socialisatie' schaakbord?
- Een sporter uit uw team denkt er anders over en doet niet wat u van hem verlangt. Hoe pedagogisch sensitief bent u? Ziet u dit als 'ongepast gedrag', of als een stap naar het schaakbord van subjectivering?
- U heeft een kind in uw team dat goed presteert, maar emotioneel niet echt gelukkig lijkt te zijn. Bent u op zulke momenten 'pedagogisch sen-

sitief' genoeg om dit waar te nemen? En wat doet u dan doorgaans? Blijft u zich richten op de frontstage (de prestatiehuishouding) of schakelt u over naar backstage (bijvoorbeeld naar de emotiehuishouding)?

Sportpedagogische sensitiviteit veronderstelt het eerdergenoemde 'reflectieve pedagogische bewustzijn', maar is tegelijk altijd pragmatisch. Geen sportpedagogisch oordeel is wenselijk

Tip voor het ontwikkelen van sportpedagogische sensitiviteit

- Oefen in het stellen van pedagogische 'waartoe' vragen.
- Gebruik daarbij het 3D schaakbord of het theater als middel.
- Oefen met waarnemen op welk 3D schaakbord uw sportpedagogisch handelen zich (vooral) afspeelt.
- Oefen met waarnemen van frontstage en backstage handelen van uzelf en/of uw collega trainers.
- Oefen met bewust schakelen op het schaakbord of in het theater.
- Oefen in het reflecteren op uw pedagogische beslissingen aan de hand van het schaakbord- of theatermodel.
- Kijk de kunst af bij pedagogisch sensitieve trainers.

in zichzelf, want alles hangt af van het doel en de bedoeling. Soms is het wenselijk om als trainer open te zijn en soms gesloten. Soms is aandacht voor backstage pedagogisch wijs en een andere keer aandacht voor frontstage. Sportpedagogische sensitiviteit is grotendeels 'tacit knowledge': de meer

verborgen, intuïtieve en praktisch belichaamde kennis. Hierbij neemt de trainer zowel meerdere soorten kennis als eerdere ervaringen met sporters mee. Maar ook de sportpedagogische kennis die u in dit artikel heeft opgedaan over het schaken in drie dimensies, frontstage en backstage werken en het stellen van de waartoe vraag, kunnen bijdragen aan sportpedagogische sensitiviteit.

Bewegingsonderwijs en sport

Tot slot van dit artikel vind ik het belangrijk om op te merken, dat er vanuit pedagogisch perspectief geen verschil *hoeft* te zijn tussen bewegingsonderwijs en sport. In beide situaties werken we als docent of trainer op alle drie de schaakborden en zowel front- als backstage. En in beide bewegingscontexten komt het aan op pedagogische sensitiviteit om dat te doen wat pedagogisch wenselijk is. De accenten kunnen verschillen tussen (top)sport en bewegingsonderwijs, maar altijd is zicht op het kind en de jongere als 'totale mens' pedagogisch wenselijk. Sport en bewegingsonderwijs kunnen elkaar versterken, want in sport is de pedagogiek soms hard nodig en in het bewegingsonderwijs leiden we kinderen in de sportcultuur.

Met dank aan

Aan de totstandkoming van dit 'trage maar cruciale' artikel hebben veel mensen meegewerkt door te willen fungeren als sparringpartner: prof. dr. Gert Biesta, dr. Maike Kooijmans, dr. Hilde Bax, Chris Hazelbach en vele anderen. Chris hielp mij uiteindelijk over de streep met de woorden 'Ik raad je aan gewoon je eigen verhaal te schrijven, het is goed dat je vragen durft te stellen over wat er nu gaande is en dat we het waartoe nog niet weten'.

Referenties

1. Schipper-van Veldhoven N (2016). *Sport en lichamelijke opvoeding in pedagogisch perspectief, een gouden kans*. Lectorale rede sportpedagogiek Windesheim.
2. Biesta G (2018). *Tijd voor pedagogiek – over de pedagogische paragraaf in onderwijs, opleiding en vorming*. Inaugurele rede Universiteit voor Humanistiek.
3. www.nederlandse-sportraad.nl/
4. www.fontys.nl/actueel/nieuwe-minor-pedagoog-in-de-sport-ontwikkeld-door-fontys-hogeschool-pedagogiek/
5. www.windesheim.nl/onderzoek/onderzoeksthemas/educatie/sportpedagogiek/
6. www.academievoorsportkader.nl/bijeenkomsten/academie-voor-sportkader/generiekeleertrajecten/een-beetje-opvoeder
7. www.nlcoach.nl/event/congres-i-s-m-alo-amsterdam/
8. www.ugent.be/ge/bsw/nl/onderzoeksgroepen/sportpedagogiek
9. Platform Onderwijs 2032 (2016). *Ons Onderwijs 2032 – Eindadvies*. Den Haag: Platform Onderwijs 2032.
10. Kooijmans M (2018). *Opgroeien en opvoeden in vloeibare tijden*. Lectorale rede Fontys Hogeschool.
11. Bors G (2014). *Pedagogische tact: op het goede moment het juiste doen, ook in de ogen van de leerling*. Antwerpen: Garant.
12. Biesta G (2015). *Het prachtige risico van onderwijs*. Culemborg: Uitgeverij Phronese.
13. Bakx A (2015). *De pedagogisch sensitieve leraar, werken aan brede opbrengsten*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.

Over de auteur

Erik Hein (1970) is bewegingswetenschapper, geregistreerd epidemioloog en psycholoog (i.o.). Hij heeft jarenlange ervaring als docent op het MBO Sport en Bewegen, bij de Nationale Politie en binnen vele vechtsport-, weerbaarheid-, fitness- en personal trainer opleidingen. Onlangs verschenen er twee boeken van zijn hand: *Handboek kickbokstrainer* (BlackBox-Publishers) en *De kick van kickboksen: kickboksen in het onderwijs* (Arko Sports Media).